

Značajni mitovi u Platonovim dijalozima

Kaurinović, Bernarda

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:610896>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Bernarda Kaurinović

**ZNAČAJNIJI MITOVI U PLATONOVIM
DIJALOZIMA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA FILOZOFIJU I KULTURU

Bernarda Kaurinović

**ZNAČAJNIJI MITOVI U PLATONOVIM
DIJALOZIMA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Ivo Džinić

Zagreb, 2023.

SAŽETAK

Platon je bio jedan od filozofa koji su u epohi prevladavanja *logosa* nad *mythosom* i opće kritike mita, u potonjemu ipak uviđali i nešto pozitivnoga. Osim što se mit pozitivno vrednovao u njegovom doprinosu u procesu odgoja, Platon ga je uvažavao i u njegovu doprinosu pri interpretaciji različitih filozofskih tema, napose onih o kojima govor može biti samo vjerojatan (*eikos*) ali ne i u potpunosti izvjestan. U ovome će se radu nastojati pokazati na koji način Platon pristupa mitu te gdje se u svojim dijalozima koristi mitskim načinom izražavanja

Ključne riječi: Platon, mit, filozofija

Sadržaj

UVOD	6
POHVALE EROSU	7
FEDAR.....	12
Sokratov palinod :oblici božanskog ludila	13
Narav duše.....	13
Putovanje bogova i duše, i viđenje njegove zbilje	14
Sudbina duše	14
Ljepota i uloga ljubavi.....	15
Prijelaz: mit o cvrčcima.....	16
Retorika i istina	16
Dijalektička metoda	17
Govornik kao psiholog	17
Nema kratice do uspjeha	18
Pisma i izgovorena riječ	18
ZAKLJUČAK	20
LITERATURA.....	21

UVOD

Platon u svojim mitovima najčešće koristi Sokrata svoga učitelja kao glavnog govornika, nastojeći uklopiti ono što bi njegov učitelj rekao ili ono što je naučio za vrijeme provedeno kao njegov učenik u gotovo svim svojim djelima. Govoreći o mitovima nastoji sve naučeno prenijeti čitatelju koristeći se mitskim načinima izražavanja imajući u vidu da njegovi čitatelji nisu uvijek svjesni svijeta oko sebe kao i on. Platon je ne-rijetko koristio mitove kako bi se izrazio, te je svaki mit povezao uz konkretne situacije koje se prikazuju u njegovim dijalozima. Svijet ideja je Platonov način viđenja svega što jest i na temelju toga Platon piše o mitovima na posve jedan individualan način, a opet da čitatelj uvidi „što je pisac htio reći“. Većina mitova koje nalazimo u Platonovim dijalozima govore o bogovima, duši, bitku itd., te se tu na najbolji način prikazuje njegov način izražavanja. Platonovi dijalozi najprije donose drugačiji pogled na svijet, a zatim potiču na razmišljanje svega onoga što znamo, ili smo mislili da znamo. Dijalozi koje se nalaze u nadolazećemu tekstu upravo pokazuju taj način Platonova načina pisanja i izražavanja i čitatelja tjeraju u razmišljanje. Mitovi kojima se Platon služio imali su utjecaj u procesu odgoja, a također su služili za govor o raznim filozofskim temama o kojima se slabo ili nikako govorilo. U ovome radu nastojati će se približiti Platonov način pisanja a ujedno i razložiti taj mitski način kojim se ne-rijetko služio.

POHVALE EROSU

Dijalog Gozba prikazuje jedan od mitova koji su posvećeni konkretno u ovome dijalogu Erosu bogu ljubavi. Privatna gozba priređena u svrhu proslave uspjeha, pretvara se u večer pohvale Erosa, boga ljubavi, te svaki od uzvanika izriče svoju pohvalu Erosu.

Fedar u svome govoru naznačuje kako je Eros, Bog koji je najštovaniji među bogovima, te ujedno i najstariji Bog, djelujući tako da iskazuje ono najbolje u čovjeku.¹ Fedar naglašava kako su ljubavnici u ljubavi spremni žrtvovati vlastite živote za svoje partnere, dajući primjer Ahila i Patrokla (Ahil se odriče života kako bi osvetio Patrokla i pridružio mu se, ne posjedujući nadahnuće ostvareno božanskom obuzetošću), što Bogovi bude li ponuđen vlastiti život još i više cijene.²

Pausanije svoj govor započinje dvojmom kojega Erosa hvaliti budući da prema njemu postoji više Erosa od jednoga, zaključujući prema tome što postoje dvije Afrodite, Nebeska i Obična ili Pučka (Pandemos).³ Prvi Eros jest sin Afrodite, Pandemos/Običan i zastupa fizičku a ne duhovnu ljubav, te mu je draže kad je predmet njegove strasti glup.⁴ Drugi Eros od strane Nebeske Afrodite (nebeska Afrodita ne posjeduje ništa žensko u sebi) upravlja ljubavlju spram muških i privržena je onima koji ulaze u zrele godine, zasnovana na intelektualnoj razini s temeljem cjeloživotne veze.⁵ Ljubav između muškaraca u nekim grčkim državama jest zastupan, dok je u državama poput Jonske zabranjena. Atenski stav zastupa iskazivanje ljubavi i strasti. Međutim postoje određene prakse koje dječacima onemogućuju komunikaciju s ljubavnikom, popraćene s osudom vršnjaka i pod pretpostavkom da je ljubav nečasna. Pausanije početkom svog govora naglašava da ljubav nije dobra niti loša, već ovisi o načinu na koji se prakticira. Ljubavnici se prije potpune predaje ljubavi trebaju upoznati i ispitati međusobne nakane jesu li one iskrene ili su prolazne, te se potpuna predaja odobrava nakon što vrijeme ispita ljubavnika i njegov karakter⁶. Gore opisano označava Nebeskog Erosa a svi drugi su Obični.

¹ Guthrie W.K.C, Povijest Grčke filozofije: Knjiga IV.; Platon čovjek i njegovi dijalozi ranije doba, Naklada Jurčić, Zagreb 2007., str. 346.

² Isto.

³ Isto.

⁴ Isto.

⁵ Isto.

⁶ Isto, str. 347.

Eriksimah podržava Pausanijev govor o postojanju više Erosa, te dodaje kako Erosov utjecaj nije okrenut isključivo ljudskim bićima već je sveopći, te za svoj primjer koristi liječništvo.⁷ Tijelo bilo ono bolesno ili zdravo ispunjeno je suprotnim željama, a zadaća liječnika je zbrinuti one zdrave dijelove a odbiti bolesne/pokvarene.⁸ Liječništvo spada u Erosovo područje jer se sastoji od funkcije sjedinjavanja suprotstavljenih elemenata.⁹ Međutim glazba pokazuje ljubav u spajanju brzih i sporih ritmova, te niskih i visokih tonova. Gospodarstvo, tjelesna obuka su pod utjecajem vremenskih prilika. Djelovanje dobrog Erosa (samoobuzdavanje, sreća) elementi su zdravi i umjereni, dok djelovanje razuzdanog Erosa donosi bolest i zarazu svemu oko sebe odnosno biljkama i životinjama.¹⁰ Dobrome Erosu valja se prepustiti jer on je odgovoran za našu sreću i skladne odnose.¹¹

Aristofan pojašnjuje kako ljudska priroda nekad nije bila onakvom kakvom je znamo. Naime prije, uz muški i ženski postojao je i treći muško-ženski rod (hermafroditi). Svaki se rod sastojao od dvoje „ljudi”, muški rod se sastojao od dva muškarca i njihov začetnik je bilo Sunce; ženski rod, čiji je začetnica bila Zemlja, se sastojao od dvije žene; treći rod, muško ženski se sastojao od jednog muškarca i jedne žene, a ovaj rod je začeo Mjesec.¹² Svaki rod je imao po četiri noge, četiri ruke, jednu glavu sa dva lica i četiri uha, te skup organa za razmnožavanje. Osim okruglog izgleda i pokreta, od svojih začetnika, rodovi su također naslijedili moć i snagu.¹³ Time Aristofan nagovještuje da je tadašnja ljudska priroda bila snažna i imala potrebu za moći. Rodovi, svjesni svoje snage, su se odlučili suprotstaviti bogovima kako bi imali što veću moć; Bogovi nisu mogli tolerirat pothvate rodova, te je Zeus odlučio sve rodove prepoloviti na pola kako bi im umanjio snagu.¹⁴ Rasječeni rodovi su sada konvertirani u dva spola, muški i ženski. Muškarci koji su bili pripadnici nekadašnjeg muškog roda su sada bili u potrazi za svojom muškom polovicom, postajući pripadnici homoseksualaca, nekadašnji ženski rod se prepolovio na žene koje su sada bile lezbijke, heteroseksualce su činili muškarci i žene koji su bili pripadnici

⁷ Isto, str. 347.

⁸ Isto.

⁹ Isto.

¹⁰ Isto, str. 348.

¹¹ Isto.

¹² Isto.

¹³ Isto.

¹⁴ Isto.

nekadašnjeg muškog i ženskog roda.¹⁵ Rodovi sada prepolovljeni na pola čeznuli su za svojom odsječenom polovicom, koju bi, kada bi je našli, zagrlili u nadi da ponovno postanu jedno, ignorirajući ostale ljudske potrebe, kao što su hrana i voda, čekajući da se ili spoje ili umru.¹⁶ Ovakvo postupanje rodova je rezultiralo mnogim smrtima. Zeus je odlučio pokazati milost nad čežnjom i smrću među rodovima te ih preoblikuje postavljajući im reproduksijske organe naprijed.¹⁷ Rodovi su poprimili izgled ljudi kakve ih znamo danas. Novi izgled muškaraca i žene je omogućio spolno općenje koje je služilo za reprodukciju (kod heteroseksualaca) ali i užitek (kod svih rodova), užitek koji je mogao opustiti muškarca i ženu do te mjere da se mogu odvojiti od svoje pronađene polovice i živjeti.¹⁸

Agaton svoj govor započinje govorom kako se treba hvaliti samoga Erosa, ne samo njegove darove, jer među bogovima on je najpravedniji i najblaženiji.¹⁹ Naime Eros nije bio među bogovima od samih početaka, te se ističe kako davne svađe ne bi nastale da je Eros od početaka prebiva među njima.²⁰ Eros prebiva u srcima bogova ali i ljudi, izbjegavajući one koji su tvrda srca. Agaton Erosa opisuje kao najsjajniju figuru sa svim što ide uz najvišega Boga i kako Eros ne pristaje ničemu ružnome i neprijatelji je svemu što je suprotno od navedenog, te Eros pripada tamo gdje ima mirisa i cvijeća, gdje god da se navedeno nalazi, te bilo ljudske ili neke druge prirode (tijelo, duša). Kreposti su nešto što Bog ljubavi također posjeduje.²¹ Pravednost mu se pripisuje jer mu drugi služe dragovoljno bez prisila, upravljanje željama i zadovoljstvu ga čine samoobuzdivim, gdje je ljubav naj snažniji simbol, hrabrost je jedna od kreposti koje posjeduje pobijedivši boga rata.²² Eros se povezuje sa svime najljepšim na ovome svijetu i uzroke je ljepote i dobrote drugih.²³

Sokrat je svoj govor upotrijebio da ispriča što je naučio o ljubavi od strane mudre žene Diotime iz Matineje.²⁴ Naime Sokrat je Erosa smatrao velikim, lijepim i dobrim do

¹⁵ Isto.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Isto.

¹⁸ Isto, str. 349.

¹⁹ Isto.

²⁰ Isto.

²¹ Isto, str. 350.

²² Isto.

²³ Isto.

²⁴ Isto, str. 351.

trenutka dok pred njega mudra žena nije iznijela argumente i promijenila njegov pogled na Boga ljubavi. Sokratovo shvaćanje Erosa kako je već navedeno je u najboljem smislu no međutim dobiva drugačiju sliku Erosa. Eros nije smrtni jer on nije Bog već je duh, to je stanje između bogova i ljudi, odnosno smrtnika, a Eros zauzima taj položaj kao poveznica između toga dvoje.²⁵ Nadalje objašnjava kako je došlo do rođenja Erosa. Gozba bogova u čast rođenja Afrodite, Penia (Oskudica), pronalaskom Porosa u Zeusovom vrtu kako spava liježe pored njega i začine Erosa.²⁶ Začetom na Afroditin rođendan voli ljepotu, ono što ga čini Peniininim sinom jest da nije kako se pretpostavlja jer je sin Oskudice nježan i pravedan već bosonog, beskućnik i grub, no međutim od oca nasljeđuje razmišljanje i zamisli da stekne ljepotu i dobrotu za kojima žudi.²⁷ Dakle ovim objašnjenjem se zaključuje da Bog ljubavi Eros predstavlja ljubav spram ljepote.²⁸ Posjedovanje dobrog je želja koja se veže uz pojam ljubavi, a ne požuda za nečim što je naše kako se općenito pretpostavlja kada se kaže traganje za boljom polovicom. Naime ljudi u određenoj dobi dobivaju nagon za razmnožavanje i to je božanski nagon koji u smrtnosti ljudi predstavlja iskru besmrtnosti.²⁹ Nagon ljudi da se razmnožavaju i da štite svoje potomke kako biva u svijetu životinja potječe od želje da postojimo zauvijek.³⁰ Čovjek je smrtni i razmnožavanjem osigurava sebi da postoji zauvijek. Međutim duhovna trudnoća jest ono što muškarci posjeduju i pronalaskom partnera, kojemu će ga privući fizička ljepota spojena s ljepotom duše uroditi će plodom koji će oni zajedno podizati i njegovati kao plod njihove ljubavi.³¹ Kako bi se postigla inicijacija kandidat mora, ugledavši tjelesnu ljepotu, začeti misli i odbaciti strast koju je osjećao na temelju tjelesne ljepote.³² Postignuvši navedeno, kandidat mora cijeliti ljepotu duše makar ona bila tjelesno ružna tek onda će cijeliti i početi promatrati ljepotu na drugačiji način i navesti da postane boljim čovjekom, koji će uvidjeti da tjelesna ljepota nije nužna za sreću i ljubav. Usvajajući gore navedeno ljudi stječu krepost koju bogovi cijene i ljube osobu koja ju je postigla te ako bi ikome dodijelili besmrtnost onda je to ona.³³

²⁵ Isto.

²⁶ Isto.

²⁷ Isto.

²⁸ Isto, str. 352.

²⁹ Isto.

³⁰ Isto.

³¹ Isto.

³² Isto, str. 354

³³ Isto.

Alkibijadov govor nije bio usmjeren pohvalama Erosu već je veličao Sokrata uspoređujući ga sa Silenama. Sokrat pada na mlade muškarce, no unutar njega isijava samopouzdanje i sjajno bogatstvo.³⁴ Alkibije nadalje iz iskustva govori kako Sokrat nije cijenio, status, čak ni dobar izgled kao većina ljudi.³⁵ Alkibije željan Sokratovog znanja smatrao je bude li Sokratu dao ono što želi (misleći da je Sokrat ozbiljan u svojoj strasti za njime), njemu će Sokrat podijeliti svoje znanje.³⁶ Neizravni pokušaji su urodili plodom te je Sokrat večerao s Alkibijem i legao s njime. Podijelivši svoje misli Sokrat upita Alkibija zar on stvarno misli da ga on može učiniti boljim čovjekom.³⁷ Sokratovo pitanje natjeralo je Alkibija da s njime provede ostatak noći kao sa bratom ili ocem te ga je bacilo u razmišljanje i preispitivanje samoga sebe.³⁸ Nadalje govori kako mu je Sokrat spasio život i kako je on zapravo dobio nagradu koja je trebala pripasti Sokratu i otuda dolazi usporedba sa Silenama.³⁹ Sokrat se ponavlja i govori iste priče ali otvorite li ga unutra se nalazi znanje, kreposti, argumenti i sve ono što treba učiti kako bi se postalo pravim čovjekom.⁴⁰ Završivši svoju usporedbu upućuje svoje upozorenje na Sokrata kako zavodi, navodeći ih da misle da je zaljubljen u njih dok je zapravo obrnuta situacija, te dodaje da nauče iz iskustva drugih, te ne dopuste da budu zavedene od strane Sokrata.

³⁴ Isto.

³⁵ Isto, str. 355.

³⁶ Isto.

³⁷ Isto.

³⁸ Isto.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Isto.

FEDAR

Fedar nakon jutarnjeg slušanja Lisijina govora odlazi u šetnju kojoj se Sokrat odlučio priključiti (unatoč strogom stavu nenapuštanja grada) i poslušati Lisijin govor od strane Fedra.

Lisija svoji govor započinje ukazivanje na razlike između ljubavnika i ne ljubavnika. Ljubavnike naziva bolesnicima koji se ne mogu obuzdati a zatim nakon učinjenog žale.⁴¹ Naime smatra se da ljubavnici prije svega traže tjelesni užitak dok ne ljubavnici nude mnogo veći izbor.⁴² Ističe se kako čovjek poziva one, ne koji će najviše moliti nego oni koji pokazuju na prijateljstvo cijeloga života, čak i kad strasti nestane, koji će se najviše dokazati kad nestane tjelesna odnosno fizička ljepota, te se navodi da je cilj uzajamna korist. Nakon iznesenog govor od Sokrata se zahtjeva da komentira taj isti govor dok Sokrat odlučuje biti suzdržan ukazujući na lošu književnu vrijednost.⁴³ Fedar žudi za Sokratovim govorom koji bi trebao biti konkurentan s Lisijinim čak i odviše bolji ali Sokrat ističe da se o istoj temi ne može govoriti a da se u jednome trenutku ne izgovori već izgovoreno.⁴⁴

Sokratov prvi govor zahtjeva da se tema, koja nije prevelika kako se ne bi otišlo u suprotnim pravcima a opet koja nije preširoka da predstavlja ne potrebno dugo iznošenje misli. Postavlja se pitanje što je zapravo ljubav i koja je njena funkcija kao takva.⁴⁵ U ljudima prevladavaju dvije sile od kojih je prva urođena a to je želja za ugodom dok je druga stečena prosudba onoga što je najbolje.⁴⁶ Dvije sile su u konstantnome sukobu prva sila odnosno želja za ugodom ako prevladava zove se nezasićenost dok ako prevladava druga sila odnosno prosudba naziva se samoobuzdavanjem. Razloživši što je ljubav Sokrat odlučuje prijeći na učinke ljubavi. Ljubavnici, tvrdi se da su skloni svoje šticećenike držati podređenima i pod svojom kontrolom, što rezultira daljnji napredak šticećenika i pretvara ga u beskorisno stvorenje.⁴⁷ Obitelj šticećenika ljubavnik vidi kao prepreke u svojim naumima, te mladićev imućni status stvara problem jer je onda „teže uhvatljiv“. Mladićeva okolina također stvara prijetnju, ljubavnik budući tjeran strašću zahtjeva da

⁴¹ Isto, str. 374.

⁴² Isto.

⁴³ Isto, str. 375.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Isto, str. 376.

mu mladić bude cijelo vrijeme pod nadzorom kako ništa ne bi narušilo njegovu kontrolu nad njime.⁴⁸ Nestankom ljubavi, ljubavnik odlazi i mladić ostaje sam unatoč obećanjima zbog kojih je trpio način ponašanja ljubavnika. Ostankom samostalnim štićenika obuzima bijes, te ljutnja jer je dopustio takav pristup prema samome sebi.⁴⁹ Sokrat svoj govor posvećuje u stranu ljubavnika jer nazivanje Boga zlim je bogohuljenje.⁵⁰

Sokratov palinod :oblici božanskog ludila

Ludilo koje obuzima ljubavnika bilo bi istinito uzevši u obzir da je ludilo zlo, no međutim ludilo nekada dovodi i do dobrobiti koji su zapravo božanski oblici ludila.⁵¹ Oblici ludila poput poricanja, ludilo opsjednutosti, ludilo muza su loši oblici ludila koji donose zlo. Naime ljubav je božanski tip ludila koji donosi dobro i ljubavniku i ljubljenoj.⁵²

Narav duše

„Cijela je duša besmrtna jer stalno se giba i sebe pokreće i uzrok je svakog drugog gibanja.“⁵³ Duša je nerazoriva i nestvorena kao prvi uzrok, inače došlo bi do zaustavljanja svemira.⁵⁴ Samopokretljivost duše je njezina bit, jer tijelo koje u sebi posjeduje izvor gibanja znači da je živo.⁵⁵ „Narav duše povezuje se s snagom krilatih konja i njihova zapregara „ (kormilara na dvopregu predstavlja filozofa koji je na čelu kočije te upravlja s dva konja od kojih jedan predstavlja sve dobro i omogućuje duši njezino perje da može biti u božanskome svijetu, dok drugi konj predstavlja ono loše i uništava perje duše i spušta ju u propadljivi svijet. Zadaća kormilara jest da nijedan konj ne prevladava nego da kočija ide po sredini i konji su u skladu i vuku prema naprijed umjesto svaki u svoju stranu).⁵⁶ Konji i vozač za bogove predstavljaju nešto dobro i dobre krvi, dok ostatak predstavlja mješovitost. Dvopreg se sastoji od dva konja od kojih je jedan dobar drugi zao, a svrha kormilara jest da ih drži prema jednom pravcu u kojemu neće prevladavati niti jeda niti drugi. Kada je duša savršena i krilata visoko leti, no kada izgubi krila odnosno perje pada u propadljivi svijet i zauzima zemaljsko tijelo.⁵⁷

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Isto.

⁵² Isto, str. 377.

⁵³ Isto.

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Isto.

⁵⁷ Isto.

Putovanje bogova i duše, i viđenje njegove zbilje

Krila kao jedna od tjelesnih stvari ima najviše zajedničkoga s božanskim jer ona uzdižu k mjestu gdje prebivaju bogovi.⁵⁸ Mudrosti, dobrote, ljepote sve vrline koje posjeduju Bogovi one hrane perje i čine ga bujnim i raskošnim, dok suprotnosti od navedenog slabe perje i uništavaju ga. „*Bogovi i daimones poredani su u jedanaest družbi, a svaku od tih jedanaest predvodi jedan od dvanaest bogova sa Zeusom na čelu dok Hestija (boginja srca i doma, bila je također zemljom, za koju se držalo da miruje u središtu svemira.) ostaje doma.*“⁵⁹ Duše koje su sposobne slijediti i kojima je dopušteno slijediti uspinju se do ruba nebesa što je lako ako je dostojna, dok drugima kod kojih zli konj upravlja vuče prema dolje na zemlju.⁶⁰ Istinska zbilja nalazi se u području okolo nebesa i duše koje se tamo nalaze i promatraju izvana nazivaju se besmrtnim. Postoje duše koje tek ponešto vide ,također one koje ne uspijevaju doći do istoga, te treće koji su na najboljem putu ka viđenju i shvaćanju zbilje.

Sudbina duše

Duša koja prati bogove uviđa istinu, završavajući svoje kružno putovanje, no u trenutku kada izgubi bogove u svome vidu postaje neadekvatna i pada na zemlju.⁶¹ Pad duše u tijelo ovisi o visini istine koju je vidjela. Postoje 9 tijela te svaki od njih predstavlja visinu istine. Tako prvo tijelo jest sljedbenik mudrosti, ljepote, kulture i ljubavi; drugo ustavni monarh ili vođa u ratu, treće političar, upravitelj ili poslovni čovjek; četvrto atlet, obučavatelj, liječnik; peto prorok ili onaj koji je nadležan za rituale, šesto pjesnik ili neki drugi oponašateljski umjetnik; sedmo zanatlija ili seljak; osmo sofist ili demagog; te deveto tiranin.⁶² Živeći pravednim životom postiže se bolja sudbina, no međutim nitko se ne vraća onamo otkuda dolazi osim filozofa i filozofskih ljubavnika koji svoja krila ponovno dobivaju ukoliko 3 puta biraju isti život.⁶³ Ostatak za kaznu su poslani u podzemni svijet, ili na nebesa gdje nakon 1000 godina dobivaju priliku birati drugi život u obliku životinje ili obliku čovjeka.⁶⁴ Naime ako duša ne uvidi gore objašnjenu istinu ne

⁵⁸ Isto.

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Isto.

⁶¹ Isto, str. 378.

⁶² Isto.

⁶³ Isto.

⁶⁴ Isto, str. 379.

može zauzeti oblik jer ljudi imaju sposobnost prisjećanja, samim time filozofi su jedini koji dobivaju svoja krila jer se bave prisjećanjem u svrhu usavršavanja.⁶⁵

Ljepota i uloga ljubavi

„Od svih tipova božanskoga ludila najbolji je četvrti koji predstavlja ljubav, kada uvid u ljepotu ovoga svijeta umu donese istinsku ljepotu i krila duše počinju izrastati.“⁶⁶

Prisjećanja zbilje koju smo spoznali nekada predstavlja problem, naročito onima koji su se okrenuli zlobi i zaboravili viđeno, no ljepota se hvata najizraženijim ljudskim osjetilom odnosno vidom. Oni koji su zaboravni ne shvaćaju ljepotu nego u njoj pokušavaju tjelesno uživati, te je proces izrastanja krila samim time bolniji. U svome nebeskome putovanju svi smo pratili jednoga boga, te prema toj slici boga nastoji naći tip čovjeka koji mu najviše odgovara. Zeusovi pratitelji primjerice traže filozofe i vođe, dok pratitelji Here traže kralja.⁶⁷ Dolazak do ljubavi između našeg tipa čovjeka koji je oblikovan prema bogu kojega pratimo povezano je s trodijelnom dušom. Naime kada vozač kočije uoči svoga ljubljenog konj koji je dobar i poslušan susteže se od srama dok konj koji je zli poskače od uzbuđenja unatoč svim silama vozača da ga obuzda i vuče ga prema dječaku.⁶⁸ Budući je zli konj prevladao dolazi do ljubavi između dvoje ljudi i nema veće snage od njihova prijateljstva i ljubavi te im oboma počinju rasti krila.⁶⁹ Proces izrastanja krila zlog konja još više uzbuđuje i ljubljeni udovoljava svome ljubavniku ne znajući razlog njegove potrebe za nečime još višim. No međutim vozač i dobar konj, opirući se mogu postići da dobri dijelovi duše prevladaju te samim time je život ovoga para skladan i sretan. Dolaskom do trenutka da par potone i popusti zlome konju oni napuštaju svijet bez krila, ali odlaskom ne odlaze u podzemni svijet nego ispod nebesa putem kojim su krenuli i zajedničkom srećom kada dođe vrijeme okrilatiti će se.⁷⁰ Dođe li do zatrovanja ovosvjetskom pameću nudeći ovosvjetska dobra dječak će tumarati svijetom ispod zemlje tijekom 9000 godina.⁷¹ Govor završava molitvom Erosu s ciljem da kod Sokrata potiče

⁶⁵ Isto.

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Isto, str. 380.

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ Isto.

⁷¹ Isto.

umjetnost ljubavi, dok kod Lisije stvori sklonost filozofiji kako bi se njegov učenik Fedar okrenuo istome.⁷²

Prijelaz: mit o cvrčcima

Sokratov govor jest Fedra ostavio bez teksta, te Fedar smatra pokušali se Lisija nadmetati sa Sokratom mogao bi ispasti smiješan.⁷³ Uzevši u obzir Fedrove riječi, Lisija razmatra mogućnost odustajanja od formulacije govora koji bi se mogao nadmetati sa Sokratovim, jer je ne tako davno bio ismijan njegov govor.⁷⁴ Sokrat ne podupire te smatra da jedan ismijan govor ne bih trebao utjecati na drugo jer u suštini ljudi se i dalje ponose njime. Alegorija cvrčaka se uzima kao primjer. Naime pjesma cvrčaka je neprestana i cjelodnevna, te kada bi cvrčci uhvatili svoje slušatelje kako tonu u san pod utjecajem vrućina i samom pjesmom smijali bi im se, no ostanu li svjesni mogli bi dobiti posebnu nagradu od cvrčaka.⁷⁵ Cvrčci su po pričama u davnini prije pojave muza bili ljudi.⁷⁶ Muze su svojim dolaskom donijele pjesmu, te su oni bili toliko zaneseni da su zaboravljali na jelo i piće, te umirali pjevajući.⁷⁷ Naime od strane takovih ljudi nastaju cvrčci kojima muze podaruju sposobnosti pjevanja bez potrebe za hranom, dok cvrčci zauzvrat prenose muzama tko im izražava počasti.⁷⁸

Retorika i istina

Sokrat prije započinjanja bilo kakvog oblika rasprave tvrdi da je najbitnije prije same rasprave znati istinu o svojoj temi, dok je Fedar zaključio da nije potrebno znati istinu, već ono u što govornik vjeruje jer prema tome gledano treba uvjeriti svoje slušatelj.⁷⁹ Dolazi do sukoba interesa jer retoričari smatraju da se bez njegove poduke masu ne može uvjeriti u istinu jer čak i ako ju znamo treba znati uvjeriti većinu a to se bez „pravilnih obuka“ retoričar ne može. Gore navedeno vrijedi samo ako retorika kao takva predstavlja istinsku disciplinu ali ne i ako je nagađanje.⁸⁰ Međutim bilo koji govor koji se propagira ne može biti u potpunosti dio istinske discipline, niti postići željeno bez znanja istine. Oblici govora korišteni iz bilo kojih razloga primjerice u sudnici, nastoje prikazati iste

⁷² Isto.

⁷³ Isto.

⁷⁴ Isto.

⁷⁵ Isto.

⁷⁶ Isto, str. 381.

⁷⁷ Isto.

⁷⁸ Isto.

⁷⁹ Isto.

⁸⁰ Isto.

radnje u jednom smislu zašto su one dobre i što zapravo prikazuju, a u drugome smislu obrnuto. Obmane najbolje pokazuju svoja djelovanja kada se radi o gotovo posve sličnim stvarima, ali prilikom obmanjivanja treba obraćati pozornost kako i sami ne bi bili obmanuti, a da do toga ne bi došlo treba točno znati razlike u gore navedenim gotovo sličnim stvarima.⁸¹

Dijalektička metoda

U vokabularu postoje riječi koje imaju gotovo ista značenja ali ne i iste nazive, ovisno u kakvome kontekstu se koriste i na koji način. Ovisno o riječi koje koristimo i naziv za njih znamo o kojima se radi primjerice srebro ili željezo, no međutim postoje riječi o kojima se valja raspraviti što znače, poput riječi dobro i pravedno.⁸² Razjasnivši što riječi znače Lisija uzima za primjer riječ ljubav i pokušava objasniti što on podrazumijeva pod njome, no umjesto da logički objasni svoje razmišljanje on govori bez ikakvoga poretka, dok govor treba biti poput ljudskog tijela i imati početak (glava), sredinu (trup) i kraj (noge).⁸³ Zatim Sokrat počinje svojim obrazlaganjem svoje znanje o značenju riječi ljubav. Sokrat u svome govoru ljubav opisuje raščlanivši ju na dva djela. Prema Sokratu ljubav je (ljudska boljka ili božanska opsjednutost), a zatim je jednu od tih riječi raščlanio na još četiri djela: proricanje, ekstatički ritual, pjesništvo i ljubav.⁸⁴ Dva načela spoznaje čovjeka može dovesti od pokude do pohvale: prvo sabiranje rasutih tipova pod jedan općeniti oblik, drugo podjela općega oblika (iracionalnosti) na vrste na koje on dijeli na prirodno i objektivno što se svodi na jednu riječ koju se analizira a to je ljubav.⁸⁵ Sokrat duboku poštuje one koji razlučuju tu riječ i k tome se nazivaju dijalektičarima.⁸⁶ Sokrat i Fedar pokušavaju shvatiti značenje riječi retorika. Sokrat uzima primjer liječnika kako oni znaju kako i kada reagirati prema onomu što pacijent treba ali ne i samu bit zašto mu to treba, s obzirom da ne posjeduju dijalektiku oni ni ne mogu znati što retorika jest.⁸⁷

Govornik kao psiholog

Fedar postavlja pitanje kako doći do statusa izvrsnoga govornika i uvjeritelja, a da bi se to postiglo treba imati prije svega prirodan dar koji se usavršava vježbanjem i učenjem.

⁸¹ Isto, str. 382.

⁸² Isto.

⁸³ Isto.

⁸⁴ Isto.

⁸⁵ Isto.

⁸⁶ Isto, str. 383.

⁸⁷ Isto.

Usavršavanje bilo koje umjetnosti zahtjeva prolazak uma kroz „brzu kozmologijsku razmjenu mišljenja“ o prirodi.⁸⁸ Govornik da bih postao vrstan u onome čime se bavi potrebna mu je spoznaja uma i karaktera, kao i kod, liječnika je potrebna spoznaja ljudskog tijela, dok Hipokrat tvrdi da sama spoznaj ljudskog tijela nije moguća bez spoznaje cijele prirode kao cjeline jer smo mi i sam njen produkt.⁸⁹ Prije dolaska do ičega potrebno je znati je li predmet zanimanja jednostavan ili složen, zatim kako djeluje i pomoću koji sredstava, te kako se na to može djelovati ako se ustanovi da je jednostavno ili pak složeno.⁹⁰ Naime govornik kako bi bio izvrstan mora znati, s obzirom da djeluje na um te da je svaki um individualan mora najprije shvatiti narav uma, govor i njegove utjecaje, i uočiti da će jedan um znati odgovor na jedno pitanje dok drugi na drugo.⁹¹ Kod govora, govornik treba znati kada nešto reći, kada treba biti suzdržan te koje emocije u kojem govoru upotrijebiti, tek kada usavrši navedeno se može reći da je usavršio umjetnost retorike.

Nema kratice do uspjeha

Pokušavajući shvatiti postoji li kratica do uspjeha, Sokrat predlaže povratak temi koju su već obrazložili i pojasnili a to je da se govornik ne bavi istinom već vjerojatnim i uvjerljivim.⁹² Ono što se prikazuje istinom odnosno približno je najvjerojatnijoj istini jest ono što govornik treba usavršiti kako bi postao vrstan i znao razaznati istinu i ono što je slično istini.

Pisma i izgovorena riječ

Uvođenje pisma smatralo se kako će poboljšati ljudsko pamćenje i još bolje ga razviti, no međutim kao loša strana smatralo se da je upravo pismo ono koje će ljude otjerati u lijenost razmišljanja i neće biti potrebe za pamćenjem jer će oslanjati na pisani trag i imati će podsjetnike. Knjige su nešto što može čitati bilo tko i pametan i onaj željan znanja, no međutim knjige naposljetku ne mogu dati odgovor na pitanje osim ako nije upisan niti se može obraniti kada je napadnuta ista. Ljudi koji prakticiraju govor ne oslanjajući se na knjige taj isti im je upisan na duši i to je ono što nijedna knjiga ne može prenijeti jer je knjiga samo slika onoga što mi već znamo. Ljudi kada se odluče

⁸⁸ Isto.

⁸⁹ Isto.

⁹⁰ Isto.

⁹¹ Isto.

⁹² Isto, str. 384.

pisati to se događa najčešće u starijoj dobi zbog pamćenja ili za sljedeće generacije, za zabave gdje može poslužiti kao poučan tekst ili razonoda onima koji već imaju znanja, može poslužiti i kao poučno štivo za one koji žele znati više te se može primjenjivati na razne načine kako to već osoba odluči. Spisatelji poput Lisije ili pravnici koji smatraju da je njihova zapisana riječ od velike važnosti dovode u zabludu sebe i svoje slušatelje iako se to ne prikazuje kao takvo. Kada se opisuje čovjek kakvoga želimo vidjeti jest onaj koji će govoriti onima koji to već znaju ili onome koji će doći do potpune spoznaje već znanog i proširiti svoje znanje. Između ljudi koji pišu vlastita otkrića i čitatelja tih otkrića, izloži li se čitatelj ispitivanju i pokaže inferiornost pisane riječi on zaslužuju naziv filozofa (ljubitelj mudrosti). Fedar postavlja pitanje Sokratu što je sa Sokratovim prijateljem Isokratom, Sokrat govori kako je on već sada nadasve prešao Lisiju jer on i ako će pisati pisat će tako da nadglasa sve prošle spisatelje i pokaže li nezadovoljstvo ijednim napisanim djelom napredovati će još više jer njegov temperament i karakter to potiču.⁹³

⁹³ Isto, str. 385.

ZAKLJUČAK

Platon koristeći se mističnim izražavanjem privlači pozornost svih čitatelja. Platonovi mitovi poput Simpozija (objašnjenje zašto se ljudi okreću jedni drugima u ljubavi, Fedar (uzdizanje duše do spoznaje svoga bivstva, te ponovno padanje u svijet postojanja), Timej (mit o gradu Atlantisu , i bitka s neprijateljem), Fedon, Gorgija, Država, koji se još nazivaju i zagrobni mitovi gdje posebnu pažnju privlači onaj o besmrtnosti duše.⁹⁴ Mit Gozba pokazuje kako on zapravo doživljava Erosa na više od jednoga načina i zapravo ima fizički privid samoga Erosa. Fedar je mit koji govori o duši i samom uzdizanju duše i spoznaje same sebe i svoga bivstva. Navedeni mitovi zapravo nisu povezani ni na koji način dok jedan mit uzdiže Boga drugi se pak temelji na samoj biti duše i njezinom putovanju ka spoznaji. Mit Gozba sam izabrala jer samim početkom čitanja ostala sam fokusirana na tekst čitajući razne poglede na Erosa od izgleda do ponašanja. Dio u mitu o Erosu koji mi se najviše svidio jest dio gdje se opisuje njegov fizički izgled i potreba Erosa da nakon što je kažnjen od strane Zeusa i raspodijeljen na dva dijela i potreba za životnim traganjem bolje polovice i snažno grljenje u nadi za ponovnim postankom kao jedno. Fedra sam izabrala je sam imala želju vidjeti kako Platon razjašnjava dolazak do spoznaje duše i njezinog bivstva, te to opisuje u više dijelova i na razne načine, gdje zapravo i upotrebljava onaj svoj mističan način izražavanja koji je spomenut u ranijem tekstu. Mit Fedar smatra da najbolje pokazuje taj Platonov način izražavanja i njegov život u svijetu ideja jer i u samom Fedru koristi se alegorijom nebeske kočije i kormilara, te mit o cvrčcima te gotovo u svakom podnaslovu koristi primjer iz stvarnoga život.

⁹⁴ Michael Erler, *Platon*, Naklada Jurčić, Zagreb, 2008., str. 57.-58.

LITERATURA

W. K. C. Guthrie, *Povijest Grčke filozofije*, knjiga IV: Platon. Čovjek i njegovi dijalozi, Ranije doba (naklada Jurčić, Zagreb 2007.)

Platon. (1996). *Eros i Filia* (I. Burnet, izdanje). Demetra, Zagreb

Platon, *Gozba ili o ljubavi* (Dereta, Beograd 2015.)

Michael Erler, *Platon* (naklada Jurčić, Zagreb 2008.)